

Kiszl Péter

Ki viszi át...? A könyvtárak társadalmi felelősségvállalása a digitális korban

*„Public libraries are partners in the learning and innovation that drive the economic and cultural vitality of the community.”
(The Aspen Institute)*

A tanulmány a könyvtárak 21. századi – jelentősen kibővült – funkciórendszerét, társadalomban betöltött aktív közösségi szerepét elemzi nemzetközi példákkal alátámasztva, gazdaságon illusztrálva és felhívja a figyelmet a környezeti tényezők folyamatos változására, a prognózisok jelentőségére, az ezekből származtatható új igények proaktív kiszolgálásában. A könyvtári hálózatra vonatkozó stratégiai tervezés sarokpontjainak kijelölését követően – a magyarországi adaptálás előmozdítását szorgalmazva – nemzetközi helyzetképet vázol fel az IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions = Könyvtári Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége) fejlesztési törekvéseinek és vonatkozó programjainak bemutatásával. A közlemény az IFLA 2013-ban megjelent trendjelentéséből (IFLA Trend Report), majd annak aktualizálásából (IFLA Trend Report 2016 Update) kiindulva tárgyalja a Lyoni nyilatkozatot (The Lyon Declaration), valamint az IFLA 2016–2021 közötti stratégiai tervét (IFLA Strategic Plan 2016–2021). Súlyponti elemnek az IFLA Fenntartható Fejlődési Célok (Sustainable Development Goals, SDGs) megvalósításában vállalt – az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ, United Nations = UN) Világunk 2030-ig Keretrendszerére (Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development) épülő – komplex cselekvési tervét, illetve az ehhez kapcsolódó gazdag dokumentációs háttérét (útmutatók, segédletek) tekinti, de az ALA (American Library Association = Amerikai Könyvtári Egyesület) a Jövő könyvtára (Library of the Future) projektjét is érinti, végül pedig a magyarországi könyvtári irányvonalak és tendenciák érzékelésének is teret enged.

Tárgyszavak: könyvtárügy, multifunkciós könyvtár, társadalom, trend, stratégia, ENSZ, IFLA, ALA

A könyvtár újrafogalmazása

„Napjainkban a könyvtárak – társadalmi, gazdasági és környezetvédelmi problémákból fakadó – alkalmazkodó képességének, szerepbővülésének fokozása a legnagyobb kihívás. A könyvtár a közösség iránt elkötelezett intézményként élénk és kiterjedt kapcsolatot ápol kormányzati és más szervezetekkel, életünk megannyi szereplőjével, és jelentősen túlhaladja klasszikus dokumentum- és információszolgáltató küldetését. A könyvtár – mint multifunkciós intézmény – vitathatatlanul paradigmaváltáson ment keresztül az információs társadalom korában. Célrendszere komplex feladatkörű és mozgalmas, az állampolgárok minden rétegével napi kapcsolatban áll, az emberekkel „együtt lélegző” közintézmény”¹ – állapítottuk meg

az Amerikai Könyvtári Egyesület (American Library Association = ALA) 2014-es jelentését² értékelve korábbi, TMT-ben közölt tanulmányunkban.

Ugyanezt erősíti meg egy a Bill és Melinda Gates Alapítvány³ támogatásával, az Aspen Intézet⁴ kutatásaira alapozó, szintén 2014-es USA-beli felmérés, melynek lényegét Koltay Tibor referátuma segítségével foglaljuk össze: „A könyvtárnak ... az emberekre, a tanulás ösztönzésére és segítségére, a tudás fejlesztésére, valamint a közösségek megerősítésére kell koncentrálnia. ... Az elsődleges cél nem a kölcsönzések számának növelése, hanem az intelligens közösségek létrehozása. A könyvtár ma egyaránt fizikai és virtuális hely. ... A közkönyvtár továbbra is több célt szolgál: csendes hely az olvasáshoz, a kutatáshoz és a házi felada-

tok elkészítéséhez, az iskola utáni, felügyelettel végzett tevékenységhez. Közösségi rendezvényeknek, előadásoknak és oktatásnak, innovációs laboratóriumoknak, valamint közösségi alkotótevékenységeknek ad helyet. Virtuális mivoltukban a könyvtárak minden nap, napi 24 órában elérhetőek, weboldalakat, online vitacsoportokat, könyvklubokat és wifi szolgáltatást nyújtanak a közösségnek. Az online könyvtári élménynek ugyanolyan megnyerőnek kell lennie, mint a fizikainak, és teljes egészében szolgálnia kell a könyvtárnak azt a küldetését, hogy egyenlő hozzáférést tanulást és állampolgári előrelépést nyújt. ... A digitális kor okozta változások lehetővé teszik, hogy az egyének és a közösségek maguk alakítsák tanulásukat és tudásukat, amihez a könyvtárak platformot nyújtanak, amelyeket aztán a felhasználók a saját igényeikhez alakítanak. ... Platformként egyre inkább eltávolodnak attól a régi modelltől, amelyben a tudást szervezik és „kölcsonzik”, viszont a tanuláshoz és a közösséghez kötődő kapcsolatok csomópontjává válnak. ... Ahhoz, hogy szolgáltatásaikat a közösségi célokhoz igazítsák, nagy rugalmasságra, alkalmazkodóképességre, a könyvtárak, a politikai élet szereplői és a közösségi partnerek közötti együttműködésre van szükség. Ez segítheti elő, hogy a könyvtárak növeljék társadalmi tőkájukat, és lehetőségeket teremtsenek.⁵

„Sose gondolná, hogy mire jó egy könyvtár”

– szól a Piac és Profit 2015 végi rövid közleményének⁶ címe, mely szerint „a könyvtár is a kihálásra ítéltetett intézmények közé sorolódik sokak fejében. Pedig a kölcsönzés éppenséggel virágkorát éli! Csak épp a kínálaton kell változtatni egy kissé a sikerhez. A könyvtár az egyik legrégebbi – tudás- és tárgymegosztáson – alapuló intézmény, amelynek jól bevált rendszerét gondolja tovább a Sacramentói Városi Könyvtár „Library of Things” (Tárgyak tára) projektje, amelynek keretében háztartási gépeket és elektronikus eszközöket lehet kölcsönözni – olvasójeggyel. Az igényekről szavazást tartottak, így vettek be a kínálatba varrógépet, laminálóberendezést és 3D nyomtatót is. A következő körben pedig többek között GoPro kamera kerül a „gyűjteménybe”. „Magkönyvtárat” is üzemeltetnek, ahonnan a kiválasztott csomag magot el lehet vinni, és ha a kölcsönbe vevőnek sikerül azokat kicsíráztatni, és felnevelni a növényt, a termésből származó magokat viszi vissza a könyv-

tárba. A projekt célja bebizonyítani, hogy a könyvtár átértelmezve abszolút hasznos része a modern kor mindennapjainak is.” A Kalifornia fővárosában található Sacramentói Városi Könyvtár honlapjára, a szolgáltatások felsorolására tekintve egyértelműen bizonyíthatjuk az intézmény rendkívül haladó szellemű, multifunkciós jellegét: 3D nyomtatólaboratórium; felnőttoktatás; segítségnyújtás a házi feladat elkészítésében; álláskereső; könyvnyomtatás (self-publishing); családfakutatás; rendezvényterem; tárgyak tára; konzultációs szobák; online tanulás; útlevelekészítés fényképpel, útikönyvekkel és DVD-kel; veterán katonák kutatási központja; wifi; nyelvi kompetenciafejlesztés.⁷

Kaliforniában maradván, nem szokványos módon háztartási eszközkölcsonzást is végez a Berkeley Városi Könyvtára, melynek vonatkozó részlegét (Berkeley's Tool Lending Library, TLL) 1979-ben alapították és a mai napig igen jelentős forgalmat bonyolít le (1. ábra). A háztartási otthonszépítést lehetővé tevő sövénynyírók, létrák, fúrók, talicskák stb. kölcsönzési ideje 3–7 nap, a késedelemért felszámított bírságok napi 1 és 18 dollár között mozognak.⁸

Színes könyvtárvilág

Továbbra sem feledkezve meg arról, hogy a könyvtár tradicionálisan értéket közvetít, azaz köteteket, folyóiratokat stb. bocsát rendelkezésre, szakképzett személyzete révén eligazít az információk tömkelegében, vagy akár információhiány esetén siet segítségünkre, illetve azt is szem előtt tartva, hogy a könyvtár kipróbált, évezredes kultúra- és tudásközvetítő intézmény – nem csak Kaliforniára és az Amerikai Egyesült Államokra korlátozva – folytatjuk a nem tipikus könyvtárképeket felvonultató szakmai világutazásunkat.⁹

A láncos könyvek és azok a gyűjtemények, ahol csak a légy zümmögését hallani már a távoli korokat idézik. A mai könyvtárakban enni-inni (2. ábra), relaxálni (3. ábra), stresszoldásként kutyát simogatni (4. ábra), táncolni (5. ábra) vagy feküdni (6. ábra) is lehet. Napjaink könyvtára nem „csak” a dokumentumok feldolgozója és őrzője, információszolgáltató intézmény, hanem pezsgő közösségi tér, rendezvényektől nyüzsgő tudásvár és szociális bázis.¹⁰

1. ábra: **Eszközkölcsönzés a Berkeley Városi Könyvtárban**

Forrás:

https://www.berkeleypubliclibrary.org/sites/default/files/images/featured/rchrdfdmn_d710713_sm.jpg?slideshow=true&slideshowAuto=false&slideshowSpeed=4000&speed=350&transition=fade

2. ábra: **Gyermekek könyvtári étkeztetése Kaliforniában a Summer Food Service Program (SFSP)¹¹ keretében**

Forrás: <https://citiesspeak.files.wordpress.com/2015/05/kids-eating-at-library-blog.jpg>

3. ábra: Relaxációs kapszulák a Queenslandi Egyetem Biológiai Gyűjteményében

Forrás: <https://www.facebook.com/uniofqlld/photos/a.257334074344188.58452.137474816330115/768282806582643>

Therapy Dogs in the Library

There will be different dogs every day! Visit early, visit often ...

Sunday	Monday	Tuesday	Wednesday	Thursday
Dec. 6	Dec. 7	Dec. 8	Dec. 9	Dec. 10
6 – 8 pm	6:30 – 8 pm	2 – 4 pm 6:30 – 8 pm	2 – 4 pm 6:30 – 8 pm	10 am – noon 2 – 4 pm 6:30 – 8 pm

4. ábra: Terápiás kutyák az Ashlandi Egyetem Könyvtárában

Forrás: <http://aulibrarynews.blogspot.hu/2015/12/therapy-dog-schedule-dec-6-10.html>

5. ábra: Tangóest az ELTE Egyetemi Könyvtár dísztermében

Forrás: <https://www.facebook.com/ELTEkonyvtar> (Isabella León bejegyzése alapján, 2016. augusztus 27.)

6. ábra: Babzsákok az ELTE Egyetemi Könyvtár dísztermében

Forrás: <https://www.facebook.com/ELTEkonyvtar> (2016. november 16.)

A könyvtár küzd a társadalmi egyenlőtlenségek mérsékléséért, annak érdekében, hogy az ismeretek mindenkihez (bármely rendű és rangú, fajú, korú stb. emberhez) eljussanak (7. ábra). A könyvtár nem kizárólag a négy fal között létezik, strandon (8. ábra) vagy buszon (9. ábra), hajón (10.

ábra) vagy számon (11. ábra) egyaránt, de a város változatos részein (12. ábra) is.¹²

A könyvtár – elektronikus szolgáltatásai, katalógusai és teljes szövegű állományai révén – 0-tól 24 óráig a használók rendelkezésére áll virtuálisan és

esetenként fizikailag is. A könyvtár elősegíti a fenntarthatóságot, az esélyegyenlőséget, a társadalmi kohéziót. A könyvtári fejlesztések felelősei számára épp ezért létkérdés a *környezeti tényezőket* szünet nélkül monitorozni, azok hatásaival

számolni, ellenkező esetben a szektor minden tekintetben – legfőképp persze a közművelődés, illetve a kultúra rendszerében – súlyos versenyhátrányba kerülhet.

7. ábra: **Hajléktalanok könyvvel történő ellátása Sao Paoloban**
(Robson Mendonça Bicicloteca kezdeményezése)

Forrás: <https://tiltshead.files.wordpress.com/2012/10/sao-paulo-bicycle-library-brings-books-to-the-citys-homeless.jpeg>

8. ábra: **Könyvtár a keszthelyi városi strandon**

Forrás: http://www.balontipp.hu/balaton_strandok/keszthely-varosi-strand-sziget-furdo-viviera

9. ábra: A pécsi Csorba Győző Könyvtár könyvtárbusza

Forrás: <http://www.csqyk.hu/wp-content/uploads/2015/04/konyvtarbusz-korbevagott1024px.jpg>

10. ábra: A Mekong és Ou folyókon úszó gyermekkönyvtár

Forrás: <http://www.instinctfurniture.com.au/wp-content/uploads/2015/04/7b57f448-ea5-4e6b-8eb1-f94c63992f0e-620x465-465x349.jpg>

11. ábra: Louis Soriano Biblioburro mozgókönyvtára Kolumbiában

Forrás: <http://www.literacyeurope.org/wp-content/uploads/2014/05/biblioburro.jpg>

12. ábra: Köln első minikönyvtára

Forrás: <http://www.stadt-koeln.de/mediaasset/bilder/stadtbibliothek/minibib.jpeg>

Könyvtárak és stratégia

A könyvtárak világa tehát gyökeresen átalakult, az új elvárások – rendszerint könyvtártípusonként (és akár használói csoportonként) differenciált – új szolgáltatásokat igényelnek.¹³ Mindez nem valószínűsíthető meg átgondolt, a szakmai szervezetektől az állami ágazati irányításig, majd az intézmények szintjéig terjedő *stratégiai tervezés* nélkül. Tanulmányunkban a legjelentősebb nemzetközi könyvtári ernyőszervezet,¹⁴ az IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions = Könyvtári Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége) *célkitűzéseit és kapcsolódó dokumentumait* elemezzük – terjedelmi korlátok miatt erőteljesen válogatva, a főbb elemeket kiemelve – a *hazai adaptáció* elősegítésének szándékával. Mielőtt azonban erre rátérnénk, röviden meghatározzuk a stratégiai tervezés¹⁵ kapcsán mindenképpen továbbgondolásra javasolt, akár önálló dolgozatok témájául is szolgáló sarokpontokat:

- Önvizsgálat: hogyan definiáljuk ma a (modern) könyvtárat? Könyvtári dokumentumok tervszerűen gyarapított (és apasztott), rendezett és feltárt, megőrzésre és használatra szánt gyűjteménye – a mindannyiunk által jól ismert definíció már csak

az alapfunkciót jelöli ki. A 21. századi (köz)könyvtár funkcióit a következőkben határozhatjuk meg: (1) dokumentumközpontú, ingyenes alapszolgáltatások; (2) (jelentős) hozzáadott értékkel bíró, információközpontú szolgáltatások; (3) kulturális örökség megőrzése, átörökítése, archiválása; (4) közösségi tér; (5) szociális szerep; (6) kiegészítő szolgáltatások.¹⁶ Ezzel párhuzamosan érdemes azt is számításba venni, hogy az infokommunikációs fejlődés egyszerre lehetőség és kihívás¹⁷ a bibliotékák számára.¹⁸

- „Csak a változás állandó”¹⁹ – környezeti tényezőkhöz és prognózisokhoz, ágazati stratégiákhoz való állandó igazodás.
- Célok kijelölése a realitások (és források), illetve a társadalmi hasznosság mentén.²⁰
- Naprakész szakértelem, élethosszig tartó tanulás.²¹
- Rendelkezésre állás a nap 24 órájában, a hét 7 napján, mindenki számára hozzáférhetően.
- További jellemzők a teljesség igénye nélkül: proaktivitás, folyamatos innováció, kommunikáció és együttműködés, jó gyakorlatok követése, rendszerszemlélet és feladatmegosztás, differenciálódás, visszacsatolás és korrekció stb.

A következőkben – orientáló jelleggel – felsoroljuk elsősorban azokat az IFLA-hoz kötődő kiindulópontokat (dokumentumokat és internetes forrásokat), melyek tanulmányozása segítheti szakmai fejlődésünket.

Hol tart a világ 25 év múlva?

Ian Goldin, az Oxfordi Egyetem professzora,²² 2016 májusában, az EBRD (European Bank for Reconstruction and Development = Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank) londoni konferenciáján²³ meghatározta azokat a *globális trendeket*, melyek az elkövetkezendő negyedszázadban befolyással lesznek az emberiségre, ezáltal a könyvtárakra is:

- A Földön 9,5 milliárd ember fog élni. Táplálásuk megoldható lesz, de az élelmiszerek összehasonlító áron a maiaknak a kétszeresébe kerülnek.
- A globális GDP 80%-a már a szolgáltatásokból származik.
- A világgazdaság 2/3-át a ma fejlődőnek nevezett országok összterméke adja.
- 3,5 milliárd középosztálybeli él majd a Földön, a legtöbben közülük Ázsiában.
- Az USA vezető szerepe a fogyasztásban teljesen visszaszorul.
- Kína, India, Amerika és Oroszország jelenlegi felsőoktatási kapacitásai – elsősorban demográfiai okok miatt – kihasználatlanok lesznek.
- Sok, korábban szűkösen kikiáltott nyersanyagkészlet kapcsán derül ki, hogy még komoly tartalékok vannak, de a nem megújuló energiaforrások felhasználásának korlátozása a világpolitika legfontosabb feladatává válik.
- Katasztrófához vezethet, ha nem csökkentjük a károsanyag-kibocsátást és a globális felmelegedést.
- A leggyakoribb halálozási ok a levegőszennyezettséggel függ majd össze.²⁴

IFLA trendek 2013 és 2016

Hosszas szakértői konzultációk eredményeképpen az IFLA 2013-ban, a *Szingapúrban* tartott éves világgongresszusán²⁵ tette közzé az információs környezetet a jövőben várhatóan befolyásoló öt legfontosabb, általános érvényű tényezőt, illetve az e köré szervezett, nemzetközi könyvtárszakmai kommunikációra sarkalló honlapját.²⁶

1. *Az információ-hozzáférés trendje:* Az új technológiák egyszerre kiterjesztik, ugyanakkor korlátozzák is az információhoz való hozzáférést.
2. *Az oktatás változásának trendje:* Az online oktatás demokratizálja és fellazítja a hagyományos képzési formákat.
3. *A magánélet adatokhoz kapcsolódó trend:* A magánélet és az adatvédelem határai újradefiniálódnak.
4. *A civil szférát erősítő trend:* A világháló segítségével új közösségek alakulnak, akik egyre nagyobb szerephez jutnak.
5. *A technológiai fejlődéssel összefüggő trend:* Az új technológiák átalakítják a globális információs gazdaságot és az emberek mindennapi életét.²⁷

A 14 nyelvre lefordított, a világ 30 országában, több mint 60 szakmai rendezvény keretében megvitatott *trendjelentés* és a kapcsolódó bibliográfia aktualizálására 2016-ban került sor.²⁸ Ebből az európai szakembereket foglalkoztató kulcskérdéseket érdemes felsorolni:

- Új kihívások a szerzői jog, a tartalomhoz való hozzáférés és az e-kölcsönzés terén.
- A magánélet megsértése az ellenőrzés eszköze vagy pedig a felhatalmazás forrása?
- Hogyan szüntethető meg a könyvtárosok közötti képzettségi különbség?
- A könyvtárak stratégiai együttműködésének erősítése.
- A könyvtári szolgáltatások alapelvei, digitális lehetőségek és a felhasználói igények meghallgatása.

IFLA stratégia 2016-2021

Az IFLA legújabb, öt évre szóló stratégiai programját²⁹ 2015 decemberére alkotta meg a *Barátné Hajdu Ágnes*, a *Magyar Könyvtárosok Egyesülete* (MKE), az *Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar* (ELTE BTK) *Könyvtár- és Információtudományi Intézet Könyvtártudományi Tanszék* vezetője, az *Emberi Erőforrások Minisztériuma* (EMMI) *Könyvtári Akkreditációs Szakbizottság* elnöke személyében magyar kollégát is magában foglaló igazgatótanács.³⁰ A magas színvonalú könyvtári és információs szolgáltatások egyenlő esélyeket biztosító, ezáltal a társadalmi, kulturális és gazdasági növekedést elősegítő *négy nemzetközi stratégiai iránya* és az ezekhez kapcsolódó, két évente felülvizsgálandó kezdeményezések (cselekvési programok):

1. Könyvtár nélkül nincs társadalom

- 1.1. Az olvasás és a műveltség – mint az aktív társadalmi részvétel alapvető követelményeinek – támogatása az információhoz való hozzáférés biztosításával bármilyen formában.
- 1.2. A könyvtárak beillesztése a nemzetközi szervezetek programjába.
- 1.3. Politikai és akcióterv építése az IFLA trendjeinek mentén.
- 1.4. Az IFLA irányelveinek folyamatos fejlesztése annak érdekében, hogy a könyvtárak a közösségek számára megfelelő szolgáltatást nyújthassanak.

2. Információ és tudás méltányosan mindenkinek és mindenkitől

- 2.1. Hosszú távú, fenntartható információs környezet definiálása.
- 2.2. Igazságos szerzői jogi keret szorgalmazása.
- 2.3. Az internetszabályozás jövőjének befolyásolása.

3. Kulturális örökség komplex megőrzése

- 3.1. A Megőrző és Állományvédelmi Központok (Preservation and Conservation Centres = PACs)³¹ hálózatának kialakítása a könyvtári kulturális örökség globális szintű átörökítéséhez.
- 3.2. Szabványok kidolgozása a gyűjteményekért és a tartalom változatos formáiban történő megőrzéséért.
- 3.3. A könyvtárak kulturális örökségének védelme a katasztrófák kockázatának csökkentésével.

4. Könyvtárak főszerepben nemzetközi, regionális és globális szintereken (érdekképviselet)

- 4.1. A könyvtárak szerepének támogatása az ENSZ (Egyesült Nemzetek Szervezete = United Nations, UN)³² 2030 Fenntartható Fejlesztési Keretrendszerben.
- 4.2. A Nemzetközi Érdekvédelmi Program (International Advocacy Programme = IAP)³³ fejlesztése.
- 4.3. Vezetői program fellendítése.
- 4.4. Az Erős Könyvtári Egyesületek Építése Program (Building Strong Library Associations = BSLA)³⁴ kiterjesztése.
- 4.5. Az IFLA megerősítése a regionális és ágazati kapacitás, valamint részvétel kiépítésével.

Az ENSZ és az IFLA Lyoni nyilatkozata

Az IFLA lyoni világtalálkozóján, 2014. augusztus 18-án *Sinikka Sipilä*,³⁵ az IFLA elnöke és Lyon város polgármestere aláírásukkal bocsátották újtárra deklarációjukat,³⁶ melynek célja, hogy az ENSZ a 2015-öt követő fejlesztési időszakban is vegye figyelembe: az információhoz való hozzáférés a fenntartható fejlődés alapfeltétele a demokratikus államokban. *Donna Scheeder*,³⁷ az IFLA leendő elnöke 2015. február 19-én lehetőséget kapott, hogy bemutassa az IFLA dokumentumot az ENSZ

közgyűlése előtt. Barátné Hajdu Ágnes beszámolójában³⁸ így foglalja össze a felszólalást: „... a megnövekedett információs igények kielégítésében elsősorban az olyan információközvetítő intézmények, mint a könyvtárak, játszhatnak/játszanak jelentős szerepet. A könyvtárak segítenek megvalósítani az ENSZ tagállamai által 2015 januárjában New Yorkban meghatározott új programját, a Fenntartható Fejlesztési Célokat (Sustainable Development Goals, SDG). Ezek a célok várhatóan 2015 szeptemberétől lépnek az eddig ismert Millenniumi Fejlesztési Célok (Millennium Development Goals, MDGs) helyébe. ... Donna Scheeder érvekkel támasztotta alá, hogy az információhoz való szabad hozzáférés egy olyan közös alapelve, mely szükségszerűen átszövi valamennyi kitűzött célkitűzést és feladatot. A Lyoni nyilatkozat deklarálja, hogy a megnövekedett információfelhasználás megalapozza és fejleszti az információs műveltséget, mely egyik nélkülözhetetlen alappillére a fenntartható fejlődésnek. Ezzel a 2015 szeptemberében induló Sustainable Development Goals-nak is az egyik legfontosabb támasza lehet. A nyilatkozatot mára ötszáznál több könyvtáros egyesület, könyvtár és más információs szervezet írta alá, köztük a Magyar Könyvtárosok Egyesülete is. Donna Scheeder rámutatott az információs szegénység és hiány veszélyeire. A leendő elnök asszony emlékeztette a képviselőket, hogy bár nagy figyelmet szentelnek a szegénység különböző megnyilvánulási formáira, fajtáira, mégsem említették eddig az információs szegénységből eredő hátrányokat, annak ellenére, hogy információ és tudás megkerülhetetlen alapfeltétele a fenntartható fejlődésnek. Az információhoz való hozzáférés nélkül az embereknek pont az az esély hiányzik, amely jobbá teheti az életüket. A hozzáférés lehetőségeinek növekedésével elősegítjük a teljesítmények emelkedését és a kitűzött célok megvalósítását az érintett valamennyi terület tekintetében, beleértve az egészségügyet, az oktatást, az átláthatóságot, valamint a felelősségre

vonhatóságot. ... A világszerte több mint 320 000 közkönyvtár, az iskolai és tudományos könyvtárak százezrei ott állnak és készek segíteni ebben a folyamatban. A könyvtárosok, akik jártas és képzett információs szakemberek, fontos és megbízható partnerei az embereknek, így az ENSZ-nek is, abban, hogy növeljék az információ-hozzáférés esélyeit és gyarapítsák az információs műveltség kompetenciáit, és ezzel jobbá tegyék a lakosok életét.³⁹

Az ENSZ és az IFLA a fenntartható fejlődésért

A nemzetközi fejlesztés előmozdítása az ENSZ alapítástól érvényes küldetése. A 2000–2015 közötti időszakra elfogadott *Millenniumi Fejlesztési Program*⁴⁰ célja a szegénység és az éhezés mérséklése volt, de már az 1992-től érvényes *Feladatok a 21. századra* elnevezésű ENSZ-projekt a fenntartható fejlődés megteremtésében látta a sokasodó környezeti problémák kezelését. A két koncepció együttesét a *Világunk Átalakítása: a Fenntartható Fejlődés 2030-ig Program* (továbbiakban: *Világunk 2030-ig Program* vagy ENSZ 2030-as Keretrendszer)⁴¹ teremtette meg, mely általános érvényű, egyetemes célrendszert foglal magában, de kiemelten kezeli a fejlődő országok támogatását a 13. ábrán olvasható prioritásokkal.⁴²

A Lyoni deklaráció után az IFLA – mint a kidolgozásba bevont érdekelt fél – üdvözölte a Világunk

2030-ig Program 2015. szeptember 25-i elfogadását az ENSZ New Yorkban tartott csúcstalálkozóján. Ezt követően viharos gyorsasággal – korábbi segédletét⁴³ aktualizálva – 2015 októberében közzétette a *Könyvtárak a Világunk 2030-ig Program megvalósításában* című útmutatóját,⁴⁴ melynek felépítése:

1. Az ENSZ 2030-as Keretrendszerének és az IFLA állásfoglalásának megértése.
2. Az ENSZ 2030-as Keretrendszere jövőbeni nemzeti szintű végrehajtásának megértése.
3. A döntéshozókkal való találkozók megszervezése.
4. Az ENSZ 2030-as Keretrendszere és a Fenntartható Fejlődési Célok megvalósításának figyelemmel kísérése.
5. A könyvtárhasználók tájékoztatása a Fenntartható Fejlődési Célokról.
 1. függelék: Mintalevél: Könyvtáros egyesületek kapcsolatba lépése politikai döntéshozókkal.
 2. függelék: Tájékoztató (handout): A könyvtárak és az információhoz való hozzáférés jelentősen hozzájárul a nemzeti fejlődéshez.
 3. függelék: A könyvtárak miként tudnak megfelelni a 17 Fenntartható Fejlődési Célnak.
 4. függelék: Javaslatok az indikátorokkal kapcsolatban.

13. ábra: Az ENSZ által meghatározott fenntartható fejlődési célok 2030-ig

Forrás: http://www.menszt.hu/content/download/3233/13031/file/SDGs_HU_final_UNIS.jpg

Az alábbiakban rendhagyó módon néhány – megítélésünk szerint – kiemelt megállapítást idézünk a szakértői anyagból:

„...a Fenntartható Fejlődési Célok (Sustainable Development Goals, SDGs) univerzálisak, minden ország maga felelős a nemzeti szintű stratégiájának kidolgozásáért és végrehajtásáért a célok elérése érdekében...”

„A könyvtárak kulcsfontosságú intézmények a célok eléréséhez.”

„Ha az információhoz és a könyvtárakhoz való hozzáférést a nemzeti fejlesztési tervek nem tartalmazzák, az több mint egy elszalasztott lehetőség. Előfordulhat, hogy a kormányok figyelmen kívül hagyják a könyvtárakat, és más szervezeteket bíznak meg a nyílt hozzáférés, az információk és a használatukhoz kellő készségek biztosításával, vagy egyáltalán nem ismerik fel a nyílt hozzáférés szükségességét. Ennek az eszközkészletnek a segítségével demonstrálni tudja majd a könyvtárak szerepének fontosságát az egészségügyi, oktatási, gazdasági és kulturális célok elérésében, és képes lesz a kormány felé jelezni, hogy a magas színvonalú könyvtári programokhoz és szolgáltatásokhoz elengedhetetlen a megfelelő források rendelkezésre bocsátása.”

„A tudástársadalom többet jelent az internet-hozzáférésnél.”

„Világszerte 320 000 közkönyvtár és több mint egymillió országgyűlési, nemzeti, egyetemi, kutató-intézeti, iskolai, tudományos és szakkönyvtár biztosítja, hogy az információ és a használatához kellő készségek mindenki számára elérhetők legyenek, és ezáltal kritikus fontosságú intézménnyé váltak a digitális korban is. A könyvtárak az információs és kommunikációs technológiák infrastruktúráját szolgáltatják, segítik az embereket az információ eredményes használatához szükséges képesség kifejlesztésében, és megőrzik az információt, hogy az a jövő generációi számára is hozzáférhető legyen. Helyi intézmények régóta fennálló, megbízható hálózatát kínálják, amely hatékonyan el tudja érni a lakosság bármely részét.”

„A könyvtárak szolgáltatásai a következőkkel járulnak hozzá a Fenntartható Fejlődési Célok teljesebb megvalósulásához:

- Az általános műveltség, azon belül a média- és információs műveltség, valamint a digitális műveltség támogatása;

- Az információhoz való hozzáférés hiányosságainak megszüntetése, valamint a kormány, a civil társadalom és az üzleti szféra segítése a helyi információs igények mélyebb megértésében;
- A kormány programjai és szolgáltatásai számára kézbesítő csatornák hálózatának biztosítása;
- A digitális befogadás előmozdítása az információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáféréssel, és az emberek új digitális készségeinek kifejlesztésében elkötelezett munkatársakkal;
- A tudományos közösség szolgálása, annak központi szerveként;
- A világ kultúrájának és örökségének megőrzése és hozzáférhetővé tétele.”

„A könyvtárak bevált, költséghatékony partnerek a fejlesztési prioritások előmozdításában.”

A világ különböző országaiból származó, minden egyes célhoz konkrét, meggyőző gyakorlati példákat felvonultató „Hozzáférés és lehetőség mindenkinek. Hogyan járulnak hozzá a könyvtárak a Világunk 2030-ig Programhoz” című színes broszúra (14. a, b és c ábra),⁴⁵ valamint mellette egy kétoldalas rövid ismertető⁴⁶ a könyvtárak fenntartható fejlődés megteremtésében vállalt valódi, minden napokban betöltött szerepét mutatja be:

1. cél – a szegénység felszámolása

- Az információkhoz és a forrásokhoz való nyílt hozzáférés, amely lehetőséget ad az embereknek az életminőségük javítására.
- Képzés az oktatáshoz és a munkavállaláshoz szükséges új készségek kialakításához.
- Információ a kormányok, a civil társadalom és az üzleti szféra döntéshozatalának támogatására a szegénység elleni küzdelemben.

2. cél – az éhezés megszüntetése

- Mezőgazdasági kutatás és adatok a termények produktívabbá és fenntarthatóbbá tételéről.
- Online forrásokhoz való nyílt hozzáférés biztosítása a gazdálkodók számára (pl. a helyi piac árai, időjárás-jelentések, új eszközök).

3. cél – egészség és jólét

- Az egészségügyi intézmények könyvtáraiban elérhető kutatások, melyek támogatják az oktatást és fejlesztik az orvosi gyakorlatokat.

- Nyílt hozzáférés egészségügyi és wellness információkhoz a közkönyvtárakban, amely segíti az egyének és a családok egészségmegőrzését.
4. cél – *minőségi oktatás*
- Elkötelezett munkatársak, akik támogatják a korai írni-olvasni tudást és az élet-hosszig tartó tanulást.
 - A diákok információhoz és kutatásokhoz való hozzáférése világszinten.
 - Befogadó helyek, ahol nem akadályozzák költségek az új ismeretek és készségek elsajátítását.
5. cél – *nemek közötti egyenlőség*
- Biztonságos és barátságos találkozóhelyek.
 - Programok és szolgáltatások a nők és lányok igényeire szabva (pl. jog és egészség).
 - Olyan információkhoz, valamint információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáférés, amelyek segítik a nők üzleti készségeinek kialakítását.
6. cél – *tiszta víz és alapvető köztisztaság*
7. cél – *megfizethető és tiszta energia*
- Minőségi információkhoz és jó gyakorlatokhoz való hozzáférés, amely támogatja a helyi vízgazdálkodást és a csatornázási projekteket.
 - Szabad és megbízható hozzáférés az olvasáshoz, a tanuláshoz és a munkához szükséges villamos energiához, illetve fényhez.
8. cél – *tisztességes munka és gazdasági növekedés*
- Információhoz és készségfejlesztő képzésekhez való hozzáférés, melyek az embereknek a jobb munkahely megtalálásához, megpályázásához és a helytálaláshoz szükségesek.
9. cél – *ipar, innováció és infrastruktúra*
- Köz- és szakkönyvtárak széles körű infrastruktúrája képzett könyvtáros szakemberekkel.
 - Barátságos és befogadó közösségi terek.
 - Hozzáférés az információs és kommunikációs technológiához (pl. nagy sebességű internet, amely nem feltétlenül érhető el máshol).
10. cél – *egyenlőtlenségek csökkentése*
- Semleges és barátságos terek, melyek a tanulást mindenki számára elérhetővé teszik, ideértve az olyan marginalizált csoportokat, mint a bevándorlók, a menekültek, a kisebbségek, az őslakosok és a fogyatékkal élő személyek.
 - Egyenlő hozzáférés az információkhoz, amely támogatja a társadalmi, politikai, és gazdasági befogadást.
11. cél – *fenntartható városok és közösségek*
- A kulturális befogadás és megértés támogatásának szentelt megbízható intézmények.
 - A kulturális örökség dokumentálása és megőrzése a jövő generációi számára.
12. cél – *felelős fogyasztás és termelés*
13. cél – *fellépés az éghajlatváltozás ellen*
14. cél – *óceánok és tengerek védelme*
15. cél – *szárazföldi ökoszisztémák védelme*
- Anyagok megosztásának és kölcsönzésének fenntartható rendszere, amely csökkenti a hulladékmennyiséget.
 - Történelmi feljegyzések a partok változásáról és a földhasználatról.
 - Az éghajlat-változási politikához szükséges kutatások és adatok.
 - Széles körű hozzáférés az önkormányzatok és a nemzeti kormányok döntéshozatalának irányításához szükséges információkhoz az olyan témákban, mint a vadászat, a halászat, a földhasználat és a vízgazdálkodás.
16. cél – *béke, igazság és erős intézmények*
- Nyílt hozzáférés a kormányzatról, a civil társadalomról és más intézményekről szóló információkhoz.
 - Képzés az ilyen jellegű információk megértéséhez és felhasználásához szükséges készségek kifejlesztéséhez.
 - Befogadó és politikailag semleges találkozóhelyek.
17. cél – *partnerség a célok eléréséért*
- Közösségeken alapuló intézmények globális hálózata, melyek elsődleges célja a helyi fejlesztési tervek támogatása.

ALA trendek

Az ALA égisze alatt, a *Múzeumi és Könyvtári Szolgáltatások Intézete* (Institute of Museum and Library Services = IMLS)⁴⁷ támogatásával működő *Könyvtárak Jövője Központ* (Center for the Future of Libraries)⁴⁸ is folyamatosan patronálja a könyvtári innovációs törekvéseket a trendek azonosításával, esetenként külső szakértők bevonásával, közgyűjteményi párhuzamok ismertetésével. Hét kategóriát (társadalom – Tá; technológia – Te; oktatás – O; környezet – K; politika és kormányzat – P,⁴⁹ gazdaság – G, demográfia – D) feltételező, *folyamatosan alakított trendrendszerét* nem hagy-

GOAL 8 PROMOTE SUSTAINED, INCLUSIVE AND SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH, FULL AND PRODUCTIVE EMPLOYMENT AND DECENT WORK FOR ALL

Public access to ICT and training at libraries enables people to apply for jobs. Skilled library staff can help people with online applications, writing support materials and finding the right job.

EUROPEAN UNION

250,000 people find jobs through their public library in the European Union each year. Public libraries helped 4.1 million Europeans with queries related to employment and further helped 1.5 million Europeans to apply for jobs.¹⁵ Public access to ICT and training enables people to apply for jobs, as the application process for many jobs has moved online.

UNITED STATES

In New York City, the Science, Industry and Business Library at Queens Public Library, and Brooklyn's Business & Career Library (B&CL), run popular business plan competitions that offer guidance to participants, targeting current and prospective business owners from underserved communities. At B&CL, 25 percent of the participants are immigrants, 29 percent are unemployed or underemployed, and more than half have a household income below the median in New York City.¹⁶

GOAL 9 BUILD RESILIENT INFRASTRUCTURE, PROMOTE SUSTAINABLE INDUSTRIALIZATION AND FOSTER INNOVATION

Libraries are at the heart of research and academic life. They provide access to high speed Internet, research infrastructure and skilled professionals. In many countries, public and educational libraries are the major or only providers of public internet access at low or no cost, a critical means of increasing connectivity.¹⁷

LATVIA

For every dollar invested in public libraries in Latvia from 2008-2010, nearly \$2 in value (direct and indirect) was created. The return on investment of computer and Internet use in public libraries was even higher, returning more than **\$3** for every **\$1** invested.¹⁸

FINLAND

The Open Science Lab hosted by the National Library of Finland enables access for everyone to research publications, research data and methods used in research. Open Access is one of the core principles in furthering access to information.¹⁹

GOAL 10
REDUCE INEQUALITY
WITHIN AND AMONG
COUNTRIES

Equitable access to information, freedom of expression, freedom of association and assembly, and privacy are central to an individual's independence. Libraries help to reduce inequality by providing safe, civic spaces open to all located in urban and rural areas across the world.

MONGOLIA

Most of Mongolia's 15,000 blind and low vision people are out of work and receive little if any support. In 2010, Ulaanbaatar Public Library (UPL) and the Mongolian National Federation of the Blind built two recording studios to create talking books in digital DAISY format, hugely increasing the amount of accessible material, as well as opening up new worlds of learning for visually impaired people. The Mongolian Libraries Consortium (MLC) also successfully advocated for the adoption of the Marrakesh Treaty (2013) to facilitate access to published works for persons with print disabilities.²⁰

INTERNATIONAL

Libraries Without Borders provide access to information and resources in refugee camps through the Ideas Box, which enables people to access information via satellite internet connections, as well as including books. The Boxes are in part sponsored by the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR).²¹

14. a., b. és c. ábra: Részlet az IFLA Access and opportunity for all. How libraries contribute to the United Nations 2030 Agenda című kiadványából (8., 9. és 10. cél)

Forrás: <http://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/access-and-opportunity-for-all.pdf>

hatjuk figyelmen kívül (a kapcsolódó magyarázatok és szakirodalmi források tanulságosak lehetnek számunkra, részletes kifejtésükre azonban most nincs lehetőségünk).⁵⁰

- öregedő társadalom – Aging Advances (D)
- névtelenség – Anonymity (Tá)
- kitüntetések – Badging (O)
- kollektív hatás – Collective Impact (Tá)
- hálózati tanulás – Connected Learning (O)
- adatok mindenhol – Data Everywhere (Te)
- digitális bennszülöttek – Digital Natives (D)
- drónok – Drones (Te)
- felnőtté válás időbeli elhúzódása – Emerging Adulthood (D)
- rajongói közösségek – Fandom (Tá)
- gyors és minőségi – Fast Casual (Tá)
- tükrözött tanulás – Flipped Learning (O)
- játékosítás – Gamification (O)
- érintés-visszacsatolás – Haptic Technology (Te)
- jövedelemegyenlőtlenség – Income Inequality (G)
- tárgyak internete – Internet of Things (Te)
- csináld magad – Maker Movement (Tá)
- magánszféra határainak elmosódása – Privacy Shifting (Tá)
- ellenálló képesség – Resilience (K)
- robotok – Robots (Te)
- közösségi gazdaság – Sharing Economy (G)
- csatlakozás megszüntetése – Unplugged (Te)
- városiasodás – Urbanization (D).⁵¹

Hazai sodorvonalak

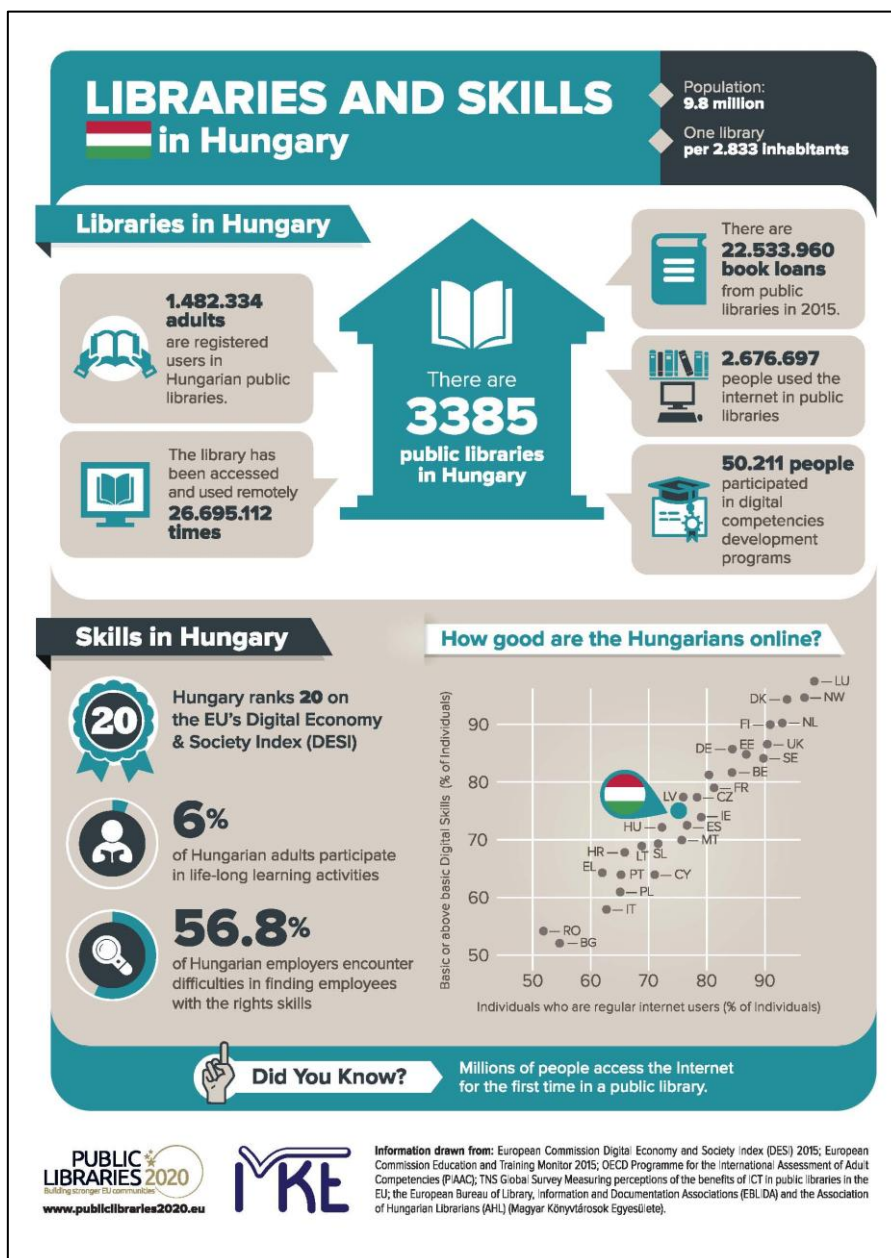
A kulturális ágazati irányítás által követendőnek tekintett utolsó önálló stratégiaként a *Portál Programnak* nevezett, 2008–2013 közötti időszakra szóló könyvtárfejlesztési koncepció⁵² tanulmányozható. Ennek folytatásaként országosan iránymutató dokumentumot nem ismerünk.⁵³ Bár a szaksajtóban találkozhatunk a 2014–2018 közötti szakasz előkészítésére vonatkozó utalással,⁵⁴ a szakmai orientáció jellemzően *jogszabályok*⁵⁵, *nagyprojektek*⁵⁶ és *pályázatok*⁵⁷ segítségével valósul meg napjainkban. Itt említhető meg a Minősített Könyvtár cím és a Könyvtári Minőség Díj⁵⁸ elnyerését katalizáló *Könyvtári Közös Értékelési Keretrendszer (KKÉK)*,⁵⁹ mely a minőségbiztosítás révén tölt be bizonyos stratégiai célokat. Az EMMI képviselői különféle szakmai rendezvényeken vállalják fel az ágazati prioritásokat,⁶⁰ és a középhe-lyek is bevonják a szakma neves képviselőit a trendek hallgatók számára történő naprakész azonosításába, gyakorlati alkalmazásába.⁶¹ Az elkövetkezendő évek izgalmas, az egész hazai könyv-

tári hálózatra befolyással bíró kérdése nemzeti könyvtárunk, az Országos Széchényi Könyvtár hosszú távú fejlesztésének alakulása.⁶²

A szakmai szervezetek – a stratégiaalkotáson⁶³ túl – is igyekeznek rendezvények szervezésével, nemzetközi szakértői anyagok magyar nyelvű köz- zétételével, hazai és külföldi grémiumokban történő szerepvállalással előmozdítani a jövő tervezé- sét és a lobbitevékenységet. Az MKE 2016. no- vember 9. és 22. napján zajlott *Fejlesztés, fenntarthatóság, esély az IFLA trendek és a Lyoni deklaráció tükrében* című, konferenciája keretében az említett dokumentumokban megfogalmazottakra adható magyar válaszokról, megoldásokról és eredményekről volt szó.⁶⁴ Az MKE, személy szerint Barátné Hajdu Ágnes elnök aktív közreműködője a *Public Libraries 2020 (PL2020)* EU-s kezdeményezésnek,⁶⁵ a magyar adatok infografikán olvas- hatók és hasonlíthatók össze az európai mezőny- nyel (15. ábra).⁶⁶ Az MKE, valamint az Informatikai és Könyvtári Szövetség (IKSZ) által delegált ta- gokból 2014-ben alakult meg a könyvtáros életpá- lyamodell munkacsoport,⁶⁷ az IKSZ pedig alapító tagja az EMMI-kezdeményezésű *Kulturális Alapel- látási Kerekasztalának*.⁶⁸

Intézményi szinten példamutató a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) 2014–2020 közötti idő- szakra vonatkozó *Informálni, integrálni, inspirálni* mottójú stratégiai terve,⁶⁹ melyhez szakmai ren- dezvény is társult.⁷⁰ Ugyanígy meg kell említenünk az ELTE Egyetemi Könyvtárának 2016-ban immár ötödik részéhez érkezett *Hagyományok és kihívá- sok* szakmai napját.⁷¹

A képzés folyamatos korszerűsítése, az országos szakmai álláspontok kialakítása, illetve az intéz- ményei vélemények egységesítése érdekében a *Debreceni Egyetem, az Eötvös Loránd Tudo- mányegyetem, az Eszterházy Károly Főiskola, a Nyugat-Magyarországi Egyetem*,⁷² a *Pécsi Tudo- mányegyetem, a Szegedi Tudományegyetem*, valamint az *Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégi- uma*, az Informatikai és Könyvtári Szövetség, illet- ve a Magyar Könyvtárosok Egyesülete képviselői 2015. március 24-én az ELTE BTK-n tartott ülé- sükön megalakították a *Könyvtár- és Információtu- dományi Képzések Kollégiumát* (KIKK).⁷³ Az okta- tásfejlesztési grémium példaértékű munkájával – a dolgozatunkban is tárgyalt nemzetközi szakmai programok adaptálásával – készültek el az infor- matikus könyvtáros alapszak és a könyvtártudo- mány mesterszak *képzési és kimeneti követelmé- nyei* (KKK).⁷⁴

15. ábra: Libraries and skills in Hungary című infografika

Forrás: <http://www.publiclibraries2020.eu/sites/default/files/atoms/files/Hungary.pdf>

Az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézete 2013 novemberében indította el *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság* című kétévente, a Magyar Tudomány Ünnepe keretében látogatható immár kétnapos, nemzetközi konferenciáját, ahol ugyancsak lehetőség nyílik a külföldi és hazai trendek, valamint stratégiai célok tárgyalására.⁷⁵ A 2015-ös ülés félszáz előadója közül nehéz néhányat kiemelni. Vendégünk volt többek között *Silvia*

Stasselová, a szlovákiai Könyvtárak és Könyvtárosok Egyesülete elnöke, a pozsonyi Egyetemi Könyvtár főigazgatója, aki a modern könyvtárépítészetről tartott előadást, de gazdag könyvtárhasználói tapasztalatairól számolt be külföldi kitekintéssel *Frank Tibor* történész, akadémikus és *Déri Balázs* klasszika-filológus, egyházzenész tanszékvezető professzor, valamint természetesen a stratégiai tervezés is napirendre került *Fodor Péter*, a FSZEK főigazgatója prezentálásában.⁷⁶

A könyvtáros felelőssége

A könyvtár évezredes kultúráközvetítő, klasszikus szerepe a 21. századra jelentősen kiegészül: napjainkban multifunkciós intézményről beszélhetünk, mely komplex szolgáltatásokkal áll használói rendelkezésére. A könyvtár segít a társadalmi különbségek mérséklésében, bárki használhatja, a brókertől a fedél nélkülig. A világon, az Európai Unióban és hazánkban is a *legnagyobb kulturális intézményrendszer* a könyvtári hálózat, amely nyitott, mindenki számára szabadon hozzáférhető. Nagy László *Ki viszi át a Szerelmet* című versének analógiájára, így bátran kijelenthetjük, hogy a könyvtár a teremtés, az alkotás és az emberi értékek mellett a végtelen időskiban ismétlődő közösségteremtés továbbélését jelenti a jövő számára: *társadalom nincs könyvtár nélkül és fordítva*.⁷⁷ Minden eddigi korszaknál hangsúlyosabb *szakmai felelősségünkhöz* nem fér kétség, hiszen a könyvtárat mi, könyvtárosok visszük át a túlsó partra...

Hivatkozások és jegyzetek

- ¹ KISZL Péter: Könyvtárak a közösségért – New Yorkban. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 61. évf. 2014. 9. sz. 315. p.
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5941&issue_id=563
- ² The State of America's Libraries Report 2014. A report from American Librarian Association. = American Libraries. Special issue. 81 p.
<http://www.americanlibrariesmagazine.org/issue/state-americas-libraries-2014>
- ³ Bill & Melinda Gates Foundation:
<http://www.gatesfoundation.org>
- ⁴ Az Aspen Intézet jelenleg futó könyvtári programjairól részletesebben: Aspen Institute, Communication and Society Program, Dialogue of Public Libraries:
<https://www.aspeninstitute.org/programs/communications-and-society-program/dialogue-on-public-libraries>
Ezen belül kiemeljük: Roundtable on Library Innovation:
<http://csreports.aspeninstitute.org/Dialogue-on-Public-Libraries> és <http://www.libraryvision.org>, továbbá GARMER, Amy K.: Libraries in the Exponential Age Moving from the Edge of Innovation to the Center of Community. Washington, Aspen Institute. 2016. 41 p.
http://csreports.aspeninstitute.org/documents/Libraries_Exponential_Age.pdf
- ⁵ HILRETH, Susan – SULLIVAN, Maureen: Rising to the challenge: re-envisioning public libraries. = Journal of Library Administration. Vol. 55. 2015. 5-8. 647-

657. p. Ref.: KOLTAY Tibor: A közkönyvtár újrafogalmazása. = Könyvtári Figyelő. 26. (62.) évf. 2016. 1. sz. 123-124. p.
- ⁶ Sose gondolná, hogy mire jó egy könyvtár. = Piac és Profit. 2015. december 28.
<http://www.piacprofit.hu/gazdasag/sose-gondolna-hogy-mire-jo-egy-konyvtar>
- ⁷ Sacramento Public Library. Services:
<http://www.saclibrary.org/Services>
- ⁸ Berkeley Public Library Tool Lending Library:
<https://www.berkeleypubliclibrary.org/locations/tool-lending-library>
- ⁹ A rendkívül változatos tevékenységeket a könyvtárosok társadalmi megítélésével (egyszerűbben fogalmazva a sztereotípiákkal) párhuzamba állítva ehelyütt szeretnénk felhívni a figyelmet a következő ALA-kötetre: The Librarian Stereotype: Deconstructing Perceptions and Presentations of Information Work. Ed. by PAGOWSKY, Nicole and RIGBY, Miriam. Chicago, Association of College and Research Libraries. 2014. 294 p. ISBN 9780838987049
- ¹⁰ A számtalan vonatkozó nemzetközi publikációból két kiragadott példa: SEAL, Robert A.: Library spaces in the 21st century. Meeting the challenges of user needs for information, technology, and expertise = Library Management. Vol. 36. 2015. 8-9. 558-569. p. és GISOLFI, Peter: New Trends that Define the 21st-Century Library. In: Advances in Library Administration and Organization. Vol. 33, Emerald Group Publishing Limited. 2015. 173-195. p. ISBN 9781784419103
- ¹¹ United States. Department of Agriculture, Food and Nutrition Service, Summer Food Service Program:
<http://www.fns.usda.gov/sfsp/summer-food-service-program>
- ¹² A mozgókönyvtárakról bővebben: HEGYKÖZI Ilona – TÓTH Máté: Mozcokönyvtári szolgáltatások. Szakirodalmi szemle. Budapest, OSZK Könyvtári Intézet. 2005. 31 p.
<http://ki.oszk.hu/sites/ki.oszk.hu/files/dokumentumok/mozgokonyvtariszolgaltatasok.rtf>
és Mobile Library Guidelines. Revision by a working group of the IFLA Public Libraries Section, Coordinated by STRINGER, Ian. Hague, IFLA Headquarters. 75 p. (IFLA Professional Reports; 123) ISBN 9789077897454
<http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/123.pdf>
- ¹³ A könyvtár elnevezésről és kapcsolódó szakmai álláspontokról való értekezés nem célja dolgozatunknak, véleményünk azonban, hogy a terminológia ugyan valóban nem közvetíti teljes mértékben az intézményhálózat jelentősen kiszélesedett szerepét, azonban továbbra is ennek alkalmazását tartjuk kívánatosnak. Nyomós érveként hozhatjuk, hogy „jobb”

megnevezést még nem sikerült megalkotni, s az egész világon, a társadalom minden rétege tradicionálisan ismeri, egyértelműen képes beazonosítani a megjelölés mögötti közgyűjteményi szolgáltatásokat. A gyakorlatban leginkább elterjedt kiegészítés az intézményekben a könyvtár mellé feltüntetett információs központ. Két hazai példa: Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ. Ennek analógiájára vö.: KOLTAY Tibor – PRÓKAI Margit: Terminológiai változások a XX-XXI. századi könyvtártudományban. = Magyar Terminológia. 3. évf. 2010. 2. sz. 269-283. p.

¹⁴ „The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) is the leading international body representing the interests of library and information services and their users. IFLA is an independent, non-governmental, not-for-profit organization with over 1300 members in nearly 140 countries. We work to improve access to information and cultural heritage resources for the global community in this rapidly changing digital and print environment. Our key initiatives include access to digital content, international leadership, outreach, cultural heritage, and multilingualism. In our professional programmes we build the capacity of our members, and set the professional agenda through development of guidelines, standards, publications and events around the world. IFLA's status as the global organisation for library and information services ensures that our voice is represented through formal relations with the UN and other organisations.” Forrás: IFLA Trend Report 2016 Update 2. p.
<http://trends.ifla.org/files/trends/assets/trend-report-2016-update.pdf>

¹⁵ A stratégiai tervezés jelentőségére találóan rámutat az IFLA Trend Report 2016 Update mottója is: „It is far better to foresee even without certainty than not to foresee at all.” (Jules Henri Poincaré, The Foundations of Science, 1913.)

¹⁶ KISZL Péter: i. m. 316. p.

¹⁷ Gondoljunk csak például a Google és a közösségi alkalmazások térhódítására a mindennapi informálásban vagy az elektronikus dokumentumok sokszínű előfordulásából, gyors változásaiból (avulásaiból, illetve eddig ismeretlen formák születéséből) és egyéb jellemzőiből származó archiválási, feltárási problémákra, de leginkább az információbőség vs. információinség kérdéskörére, illetve a mennyiség vs. minőség időtényezővel fűszerezett információgazdálkodási összefüggéseire.

¹⁸ Az IFLA Trend Report címe is erre utal: Riding the Waves or Caught in the Tide? Navigating the Evolving Information Environment 16 p.
http://trends.ifla.org/files/trends/assets/insights-from-the-ifla-trend-report_v3.pdf

¹⁹ Herakleitosznak tulajdonított bölcsesség.

²⁰ Vö. „Nemzetközi tanulmányok igazolják, hogy a könyvtárhasználat számos pozitív hatást gyakorol a könyvtárlátogatókra. Befolyásolja az olvasási és tanulási készséget, az egyéni jólétet és a nemzeti identitást. ... A könyvtári intézmények a látogatók legszélesebb körének megszólítására törekszenek, ezért egyre változatosabb szolgáltatásokat biztosítanak, mégis jól látszik, hogy a könyvtárlátogatók jelentős része még mindig a szó szoros értelmében: olvasó. ... Hiszen az olvasás nem csupán szórakozás: egy 2008-as tanulmány szerint hatással van az életminőségre, a gazdasági jólétre, az egészségre, a családi életre, a polgárok tudatosságára. ... Tehát amikor az emberek jóléte kapcsán a könyvtárak jelentőségéről esik szó, nem kell feltétlenül új szolgáltatási területek kialakítására gondolni, mivel fontosabb lehet a könyvtár hagyományos funkcióinak megerősítése.” Forrás: TUOMI, Pirjo: Reading, libraries and well-being. = Scandinavian Library Quarterly. Vol. 49. 2016. 1-2. 22-24. p. Ref. TÓTH Béla István: Olvasás, könyvtárak és jólét. = Könyvtári Figyelő. 26. (62.) évf. 2016. 3. sz. 449. p.

²¹ Az oktatás („good education”) világszerte kiemelt jelentőségét támasztja alá toronymagas elsőbbségével: MY World Analytics. United Nations:
<http://data.myworld2015.org>

²² Prof. Ian Goldin, Oxford Martin School, University of Oxford: <http://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/people/1>

²³ European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) Annual Meeting and Business Forum 11-12 May 2016, London:
<https://am2016.ebrd.com>
Az előadás megtekinthető:
<https://www.youtube.com/watch?v=dvUJWlwSCBQ>

²⁴ BRÜCKNER Gergely: Szép új világ. = Figyelő. 59. évf. 2016. 30. sz. 59-62. p.

²⁵ IFLA World Library and Information Congress. 79th IFLA General Conference and Assembly. 17-23 August 2013, Singapore:
<http://www.ifla.org/past-wlic/2013/ifla79.htm>

²⁶ IFLA Trend Report: <http://trends.ifla.org>

²⁷ Részletesebben ld.: DIPPOLD Péter: Trendek az európai könyvtárügyben. = Könyvtári Figyelő. (60.) 24. évf. 2014. 1. sz. 71-72. p.
http://epa.oszk.hu/00100/00143/00090/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2014_1_071-112.pdf
és SIPILÄ, Sinikka: A könyvtárak és az átalakulás (Libraries and Transformation) című, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete megalakulásának 80. évfordulója alkalmából szervezett konferencián, 2015. november 25-én, az Eötvös Loránd Tudományegyetemen elhangzott előadásának magyar nyelvű összefoglalója (készítette: DÁVID Boglárka).

- <http://docplayer.hu/17806010-2015-november-25-sinikka-sipila-a-konyvtarak-es-az-atalakulas-libraries-and-transformation-1.html>
- 28 IFLA Trend Report 2016 Update: <http://trends.ifla.org/update-2016>
- 29 IFLA Strategic Plan 2016-2021. Endorsed by the IFLA Governing Board. December 2015. <http://www.ifla.org/files/assets/hq/gb/strategic-plan/2016-2021.pdf>
- 30 IFLA 2015-2017 Governing Board: <http://www.ifla.org/governing-board>
- 31 IFLA Strategic Programme on Preservation and Conservation (PAC): <http://www.ifla.org/pac>
- 32 United Nations (UN): <http://www.un.org>
- 33 IFLA International Advocacy Programme: <http://www.ifla.org/node/10092>
- 34 IFLA Building Strong Library Associations: <http://www.ifla.org/bsla>
- 35 Sinikka Sipilä: <http://www.ifla.org/past-presidents/sinikka-sipila>
- 36 The Lyon Declaration: <http://www.lyondeclaration.org>
- 37 Donna Scheeder: <http://www.ifla.org/president>
- 38 IFLA takes Lyon Declaration to the UN, 23 February 2015: <http://www.ifla.org/node/9427>
- 39 BARÁTNÉ HAJDU Ágnes: A Lyoni nyilatkozat az ENSZ előtt. = Könyvtárvilág. 3. évf. 2015. 2. sz. <http://mke.info.hu/konyvtarvilag/2015/05/ifla-a-lyoni-nyilatkozat-az-ensz-elott/2133>
- 40 United Nations, Millennium Development Goals: <http://www.un.org/millenniumgoals>
- 41 United Nations. A/RES/70/1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. 70/1.: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E és United Nations Sustainable Development: <https://sustainabledevelopment.un.org>
- 42 Részletesen Id.: FARAGÓ Tibor: A fenntartható fejlődés új ENSZ-programja. 2015. szeptember 25. 9 p. <http://www.menszt.hu/content/download/3185/12907/file/SDGsFarag%C3%B3Tibor.pdf> és Magyar ENSZ Társaság Fenntartható fejlődési célok: http://www.menszt.hu/tudnivalok_az_egyesult_nemz_etek_szervezeterol/fenntarthato_fejlodesi_celok
- 43 Toolkit: Libraries and the post-2015 development agenda. January 2015. Second version. 28 p. <http://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/ifla-post-2015-a2i-libraries-toolkit-v2.pdf>
- 44 Libraries and implementation of the UN 2030 Agenda. October 2015. First version. 19 p. <http://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/libraries-un-2030-agenda-toolkit.pdf>
- 45 Access and opportunity for all. How libraries contribute to the United Nations 2030 Agenda <http://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/access-and-opportunity-for-all.pdf>
- 46 Libraries can drive progress across the entire UN 2030 Agenda <http://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/sdgs-insert.pdf>
- 47 Institute of Museum and Library Services: <https://www.ims.gov>
- 48 ALA Center for the Future of Libraries: <http://www.ala.org/transforminglibraries/future>
- 49 Ebbe a kategóriába tartozó trendet még nem közölt az ALA.
- 50 Az egyes elnevezések annyira új keletűek, hogy gyakran még nincs bevált magyar megfelelőjük, ezért az angolt is feltüntetjük.
- 51 ALA Center for the Future of Libraries. Trends: [http://www.ala.org/transforminglibraries/future/trends#Organization and Classification of Trends](http://www.ala.org/transforminglibraries/future/trends#Organization%20and%20Classification%20of%20Trends)
- 52 Koncepció a könyvtárfejlesztésről. Portál program – a könyvtárügy stratégiája 2008-2013. Budapest, 2007. december. 5 p. http://ki.oszk.hu/sites/ki.oszk.hu/files/dokumentumok/portl_miniszteri_elfogadott_1.rtf
- 53 A hiányra az egyes intézményi stratégiák is rávilágítanak, pl.: „Tekintettel arra, hogy nem készült el a 2014-től érvényes országos könyvtári stratégia, így ahhoz való igazodás nem lehetséges.” Forrás: A József Attila Megyei és Városi Könyvtár stratégiája 2015-2020. <http://www.jamk.hu/?q=hu/konyvtarunk/strategia>
- 54 SKALICZKI Judit: Az új stratégia alapja egy új szakmapolitikai koncepció. A 2014-2018 közötti országos könyvtári stratégia előkészítéséhez. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 21. évf. 2012. 8. sz. 10-17. p. http://epa.oszk.hu/01300/01367/00204/pdf/EPA01367_3K_2012_08_10-17.pdf
- 55 Pl.: 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről; 30/2014. (IV. 10.) EMMI rendelet az országos múzeum, az országos szakmúzeum, a nemzeti könyvtár, az országos sakkönyvtár és az állami egyetem könyvtárának kiemelt feladatairól; 1486/2015. (VII. 21.) Korm. határozat a Digitális Nemzet Fejlesztési Program megvalósításával kapcsolatos aktuális feladatokról, valamint egyes kapcsolódó kormányhatározatok módosításáról.

- ⁵⁶ Pl.: Elektronikus Dokumentumküldés Országos Rendszere, Adatbázisa és Dokumentumtára – ELDORADO:
<https://eldorado.oszk.hu>
- ⁵⁷ Pl.: EFOP-1.3.1-15 Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás
<https://www.palyazat.gov.hu/efop-131-15-cselekv-kzssgek-aktv-kzssgi-szerepvllals>
és EFOP-3.3.3-VEKOP/16 Országos múzeumi és könyvtári központi fejlesztés
<https://www.palyazat.gov.hu/efop-333-vekop-16-orzsgos-mzeumi-s-knyvtri-kzponti-fejlesztzs>
- ⁵⁸ 12/2010. (III. 11.) OKM rendelet a Minősített Könyvtár cím és a Könyvtári Minőségi Díj adományozásáról
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1000012.OKM
és OSZK Könyvtári Intézet. Pályázat a Minősített Könyvtár címre és a Könyvtári Minőségi Díjra:
<http://ki.oszk.hu/content/p-ly-zat-min-s-tett-k-nyvt-r-c-mre-s-k-nyvt-ri-min-s-gi-d-jra>
- ⁵⁹ EMMI. Könyvtári Közös Értékelési Keretrendszer. A könyvtári önértékelés szakmai szempontjai. Budapest, 2010. 39 p.
<http://www.kormany.hu/download/c/8d/50000/K%C3%B6nyvt%C3%A1ri%20K%C3%B6z%C3%B6s%20%C3%89rt%C3%A9kel%C3%A9si%20Keretrendszer.doc>
- ⁶⁰ Erre jó alkalmat adnak az MKE éves vándorgyűlései, két példa: SÖRÉNY Edina: A könyvtári stratégia céljai 2014-2020. Előadás 2013. július 18-án Egerben, az MKE 45. vándorgyűlésének Stratégia előtt című kispulnaris ülésén
http://mke.info.hu/konyvtarvilag/files/2013/08/A-k%C3%B6nyvt%C3%A1ri-strat%C3%A9gia-c%C3%A9ljai-2014-2020_Soreny-Edina.pdf
és SEPSEY Tamásné VÍGH Annamária köszöntője 2016. július 7-én, az MKE 48. vándorgyűlésének nyitó plenaris ülésén Veszprémben.
<http://vandorgyules.ekmk.hu/index.php/program/programok>
- ⁶¹ Az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetének kezdeményezéseit ismerteti: KISZL Péter: Tudományos örökség és gyorsuló fejlődés – könyvtárosképzés az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. = Könyvtári Figyelő. 25. évf. 2015. 4. sz. 443-462. p.
<http://ki.oszk.hu/kf/2016/01/tudomanyos-orokseg-es-gyorsulo-fejlodes-%E2%80%93-konyvtaroskepzes-az-eotvos-lorand-tudomanyegyetemen>
és KISZL Péter: Generációk találkozása: kérdések és válaszok napjaink könyvtárügyéről. = Könyvtári Levelező/lap. 28. évf. 2016. 8. sz. 7-13. p.
<http://kll.org.hu/cikk/xxviii/08-4/generaciok-talalkozasa-kerdesek-es-valaszok-napjaink-konyvtarugyerol>
- ⁶² 1316/2016. (VII. 1.) Korm. határozat az Országos Széchényi Könyvtár hosszú távú stratégiájának megvalósításából adódó feladatokról
http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=196279.324032
és 1387/2016. (VII. 21.) Korm. határozat az Országos Széchényi Könyvtár fejlesztésével összefüggő feladatokról
http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=196596.324873
- ⁶³ Ld. pl. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete stratégiája a 2016-2021 közötti időszakra:
<http://mke.info.hu/rolunk/strategia>
- ⁶⁴ Fejlesztés, fenntarthatóság, esély az IFLA trendek és a Lyoni deklaráció tükrében: konferenciasorozat:
<http://mke.info.hu/blog/2016/11/fejleszt-es-fenntarthatosag-esely-az-ifla-trendek-es-a-lyoni-deklaracio-tukreben-konferenciasorozat>
- ⁶⁵ Public Libraries 2020:
<http://www.publiclibraries2020.eu>
- ⁶⁶ Public Libraries 2020 Library factsheets per country:
<http://www.publiclibraries2020.eu/content/country-factsheets>
Vö. az amerikai trendekkel: BARTON Dávid – KISZL Péter: Könyvtári infografikák – tényképek a tengerentúlról. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 62. évf. 2015. 9. sz. 314-332. p.
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=6083&issue_id=573
- ⁶⁷ BARÁTNÉ HAJDU Ágnes: Könyvtáros életpálya, tudatos karrierépítés. = Valóságos könyvtár – könyvtári valóság II. Konferenciaprogram az előadások tartalmi összefoglalóival. Szerk. BODA Gáborné KÖNTÖS Nelli – KISZL Péter. Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet. 2015. 10. p.
http://lis.elte.hu/KONYVTAR/pdf/2015_Vkkv2_absztraktkotet.pdf
és EMMI. Új kihívások előtt a könyvtári szakma. 2014. november 26.
<http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/kulturaert-felelos-allamtitkarsag/hirek/uj-kihivasok-elott-a-konyvtari-szakma>
- ⁶⁸ EMMI. Megalakult a Kulturális Alapellátás Kerekasztala. 2014. szeptember 30.
<http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/hirek/megalakult-a-kulturalis-alapellatas-kerekasztala>
- ⁶⁹ Informálni, integrálni, inspirálni. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár stratégiai terve 2014-2020. 2014. december. 1. 46 p.
http://www.fszek.hu/?tPath=/view/&documentview_type=save&documentview_site=4607&documentview_id=17546
- ⁷⁰ Informálni, integrálni, inspirálni – közkönyvtárak a XXI. században:
http://www.fszek.hu/?article_hid=31467

- ⁷¹ Hagyományok és kihívások V. – Országos könyvtár- szakmai rendezvény az Egyetemi Könyvtárban: <https://konyvtar.elte.hu/hu/cikk/hagyomanyok-es-kihivasok-v-orszagos-konyvtarszakmai-rendezveny-az-egyetemi-konyvtarban>
- ⁷² A Savaria Egyetemi Központ 2017. február 1-jétől az ELTE része, ld.: Jövőre új campusszal bővül egyetemünk: <https://www.elte.hu/content/jovore-uj-campusszal-bovul-egyetemunk.t.12467>
- ⁷³ KISZL Péter: Az informatikus könyvtáros alap- és mesterszak aktualitásairól a Könyvtár- és Információ- tudományi Képzések Kollégiuma megalakulásának tükrében. = Könyvtári Levelező/lap. 27. évf. 2015. 7. sz. 3-12. p. <http://kll.org.hu/uploads/issue-pdfs/8301a1c91108444262f197c696e65044/kll1507.pdf> és KISZL Péter: Újratervezés a könyvtárosképzésben. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 62. évf. 2015. 11-12. sz. 399-414. p. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=6126&issue_id=575
- ⁷⁴ 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet a felsőoktatási szakképzések, az alap- és mesterképzések képzési és kimeneti követelményeiről, valamint a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet módosításáról: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=196922.325525
- ⁷⁵ ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet. Valóságos könyvtár – könyvtári valóság konferencia: <http://lis.elte.hu/vkkv>
- ⁷⁶ ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet Valóságos könyvtár – könyvtári valóság II. konferencia programja absztraktokkal és prezentációkkal: <http://lis.elte.hu/vkkv/VKKV2> és BODA Gáborné KÖNTÖS Nelli – KISZL Péter (szerk.): i. m.
- ⁷⁷ Vö. RYDELL, Anders: Libraries are vital meeting places. = Scandinavian Library Quarterly. Vol. 49. 2016. 1-2. 8-10. p. Ref. HEGYKÖZI Ilona: A könyvtárak igen fontos találkozási pontok. = Könyvtári Figyelő. 26. (62.) évf. 2016. 3. sz. 429. p.

Az elektronikus dokumentumok letöltési ideje: 2016. december 8.

Beérkezett: 2016. XII. 12-én.

Kiszl Péter

habilitált egyetemi docens,
az ELTE BTK Könyvtár- és
Információtudományi Intézetének
igazgatója, Információtudományi
Tanszékének és Könyvtártudományi
doktori programjának vezetője.
E-mail: kiszl.peter@btk.elte.hu